

מבט על, גיליון 1471, 24 במאי 2021

חזבאללה ו"שומר החומות" - משמעויות ראשוניות

אורנה מזרחי ויורם שוייצר

מבצע "שומר החומות" סיפק לישראל הזדמנות לבחון את מדיניות חזבאללה כלפיה לנוכח עימות צבאי בינה לבין חמאס. במהלך המערכה נמנע חזבאללה מכל פעולה צבאית ישירה נגד ישראל והסתפק בהבלטת תמיכתו במאבק חמאס על ירושלים כחלק מ"ציר ההתנגדות", תוך עידוד הפגנות סולידריות עם הפלסטינים ברחבי לבנון ולאורך הגבול עם ישראל, כולל פגיעה במכשול הגבול וגם ניסיונות, שסוכלו על ידי צה"ל, לחדור לתחומה. בה בעת, מלבנון שוגרו במהלך המבצע רקטות לעבר ישראל בשלוש הזדמנויות. הירי מיוחס לארגונים פלסטינים ולא ברור אם חזבאללה היה שותף להחלטה לבצע, או אפשר זאת בעצימת עיניים תוך הדגשת אי-אחריות מצדו. התרחשויות אלה תומכות בהערכה, כי חזבאללה עדיין מורתע ובעיתוי זה הוא חושש מעימות צבאי נרחב עם צה"ל ואינו מוכן להקריב את משאביו לטובת העניין הפלסטיני. בהפגנת העוצמה ויכולת ההרס של צה"ל, כפי שהומחשה במהלך המבצע ברצועת עזה, יש כדי לשמר את "משוואת ההרתעה" בין חזבאללה לישראל, אך על צה"ל להמשיך ולעסוק באיום המרכזי הנשקף לו בחזית הצפון מצד חזבאללה בפרט והציר השיעי בכלל.

במהלך מבצע "שומר החומות", שהחל ב-10 במאי, ניכר היה כי חזבאללה עדיין אינו מעוניין בפתיחת חזית לחימה נוספת בצפון ונמנע מלהצטרף למערכה הצבאית נגד ישראל. זאת בעיקר משום רצונו לשלוט בעיתוי ובנסיבות לעימות צבאי עם ישראל, בהתאם לשיקוליו והאינטרסים שלו: בין שהם פנים לבנונים או חיצוניים - איראניים ואזוריים, ולא על פי עיתוי המוכתב לו על ידי האינטרס הפלסטיני. העיתוי הנוכחי איננו מתאים לחזבאללה בשל מצבה הקשה של המדינה הלבנונית הקורסת והביקורת הפנימית הגוברת כלפיו, וכן חוסר עניינו של הפטרון האיראני בהפרעות למשא ומתן המתקדם על אודות חזרת ארצות הברית להסכם הגרעין ורצון איראן לשמור על הזרוע הצבאית הלבנונית, שבנתה במשך שנים רבות לעת עימות צבאי שלה עם ישראל.

לאורך ימי המבצע חזבאללה שמר על פרופיל נמוך יחסית והסתפק בגילויים פומביים של תמיכה וסולידריות במאבקו של חמאס על ירושלים. הוא עודד, יחד עם הפלגים הפלסטינים, הפגנות ברחבי לבנון ובעיקר לאורך הגבול עם ישראל, שכללו גם ביטויי אלימות, כולל פגיעה במכשול הגבול ובאמצעים הטכנולוגיים שעליו, ואף ניסיונות חדירה לשטח ישראל, שסוכלו על ידי צה"ל. נעים קאסם, סגנו של נסראללה, אף הודה בראיון לרדיו א-נור כי ארגונו הוא שתמך ועודד את המחאות בגבול. כן אירגן חזבאללה את לוויית פעיל הארגון שנהרג ב-14 במאי כשצה"ל ירה על מנת להרחיק מפגנים מהגבול, ונקבר עטוף בדגל חזבאללה. אך חזבאללה לא איים לנקום את מותו והסתפק בהגשת התלונה מטעם ממשלת לבנון למועצת הביטחון.

חמורים יותר היו שלושת מקרי שיגור הרקטות מלבנון לישראל:

- ב-13 במאי שוגרו שלוש רקטות מהכפר כילה ונחתו בים. צבא לבנון מיהר להפגין נוכחות בשטח והבהיר כי מדובר בגורם פלסטיני, כי מנע את שיגורן של רקטות נוספות, וכי חשודים במעשה נתפסו על ידו.

- בליל 17 במאי שוגרו שש רקטות מאזור הכפר שובא, אשר נחתו בשטח לבנון. צה"ל הגיב בירי ארטילרי לאזור ללא פגיעה בנפש ותוך גרימת נזק לצינורות מים. צבא לבנון איתר גם הפעם את אזור השיגור ורקטה נוספת שלא שוגרה, והודיע על פתיחת חקירה.

- ב-19 במאי שוגרו ארבע רקטות מצדקין שבאזור צור, שחדרו הפעם לתחום ישראל: רקטה אחת יורטה, אחת נפלה בשטח פתוח בשפרעם ושתיים נפלו בים. צבא לבנון איתר רקטה חמישית שלא שוגרה וגם הפעם צה"ל הגיב בירי ארטילרי מוגבל לכיוון הירי.

בכל אירועי ירי הרקטות מיהרו גורמי הביטחון הלבנונים להבהיר, כי האחראים הם גורמים פלסטינים, אך עד כה אין זיהוי ברור במי מהפלגים הפלסטינים מדובר. חזבאללה מיהר להתנער מאחריות ונעים קאסם אף הכחיש מפורשות כל קשר של הארגון לירי. למרות זאת, ניתן להעריך, כי בהיות חזבאללה הגורם הצבאי הדומיננטי בלבנון, הוא יכול היה למנוע את הירי לו רצה בכך, או למצער להבהיר למי ששיגר באופן עצמאי את הרקטות כי הוא אינו מורשה לעשות כן, שמא יגרור את לבנון וחזבאללה לעימות צבאי העלול להצית מלחמה רחבה. ייתכן שהארגון בחר להעלים עין ואולי אף לסייע לירי, תוך הקפדה כי יישאר מוגבל וסמלי כדי להפגין סולידריות עם השותף הפלסטיני, נוכח הביקורת שספג בגין הימנעותו מלהצטרף למאבק הפלסטיני, ובה בעת למנוע הסלמה. העלמת העין של חזבאללה מהירי מסמנת כי הארגון מוכן ליטול סיכונים, כפי שהוכח בעבר, למרות המחיר הגבוה שהוא צפוי לשלם, עקב האפשרות להידרדרות לעימות צבאי עם ישראל. זאת בהמשך למספר ניסיונות פיגוע שביצע חזבאללה בשנה האחרונה נגד חיילי צה"ל, כגמול על הריגת לוחם הארגון בסוריה ביולי אשתקד שהארגון איים לנקום את מותו.

פעולה חמורה נוספת התרחשה דווקא מגבול סוריה, אשר ממנה שוגר ב-14 במאי כטב"מ חמוש, שהופל ע"י צה"ל. על פי הצהרת ראש הממשלה בנימין נתניהו, השיגור בוצע ביוזמת איראן מעיראק או מסוריה. אם אכן כך, ייתכן שאיראן הייתה שותפה לירי הרקטות ושאלה הכתיבה אותו על מנת לייצר רושם כי היא שותפה למאמץ הפלסטיני, ובמחיר נמוך יחסית. שכן, למעט שיגור הכטב"מ הבודד מסוריה הקפידו משמרות המהפכה והמיליציות השיעיות בעיראק ובתימן להסתפק בהצהרות תמיכה וגיבוי למאבק הפלסטיני נגד הכיבוש בלי להתערב בפועל בלחימה.

מבחינת חזבאללה, דרך הפעולה שבחר במהלך המבצע מצביעה בברור על החשיבות שהוא מייחס לכך שנסיבות ועיתוי העימות עם ישראל ייקבעו על ידו ולא על ידי גורמים זרים, ובכללם השותפים הפלסטינים. הארגון מתמקד עדיין בהמשך התעצמותו הצבאית ובביסוס "משוואת הרתעה" מורחבת מול ישראל, שתכלול הימנעות ישראלית מפגיעה באנשיו בסוריה, כמו בלבנון. בהקשר זה ניתן לפרש את הדגש שניתן בהצהרות דוברי הארגון על הישגי חמאס, שלדידם ניצח במערכה והצליח, לכאורה, ליצור משוואת הרתעה חדשה, הקושרת בין פגיעה ישראלית בהר הבית ובמזרח ירושלים לבין ירי מרצועת עזה על ישראל.

המערכה בין ישראל לחמאס סיפקה לחזבאללה, כמו גם לפטרוניתו איראן, הזדמנות לבחון את האסטרטגיה הישראלית בזמן עימות צבאי וללמוד על אודות עוצמתה, כמו גם על חולשותיה של ישראל. סביר שתוצאות העימות הזה יילמדו ויילקחו בחשבון בהחלטותיהם בעתיד ביחס

לאפשרות של עימות עם ישראל בזירה הצפונית. לקח מרכזי עבורם הינו עוצמתו של צה"ל, בדגש על יכולת ההרס של חיל האוויר הישראלי והאינטנסיביות של פעולתו, תוך נכונות לגרום הרס רחב היקף, כולל לתשתיות ולאזרחים, בתגובה לפגיעה בערי ישראל ואזרחיה. ניתן להעריך כי המערכה בעזה סימנה לארגון כי "דוקטרינת הדאחיה" ממלחמת לבנון השנייה לא הייתה אירוע חד-פעמי וכי כשישראל מותקפת ונלחמת להגנתה, היא פועלת מתוך לגיטימציה לפגוע במטרות צבאיות בסביבה אזרחית - גם באופן העלול לגרום ליריב נזקים עצומים. ובמקרה של לבנון, תגובה ישראלית בהיקף זה תוביל לקריסתה המוחלטת של המדינה, המצויה במצב קשה כבר היום.

מנגד, חשיפת יכולותיו של צה"ל אמורה לעודד את חיזבאללה לגבש מענה כדי להתמודד מולו ולהשקיע מאמץ בפיתוח יכולות כגון שיפור ודיוק הטיילים שברשותו, בבניית מטריות הגנה מול חיל אוויר או בניסיון לשיבוש מוקדם של פעילותו. חשיפת נקודות תורפה במוכנות העורף הישראלי, שבאה לידי ביטוי גם בליקויים הנרחבים בכשירות המקלטים הן בדרום והן בצפונה של ישראל, בוודאי לא נעלמו מעיניהם של כלל הגורמים בזירה הצפונית. כך גם ערעור מרקם היחסים בין ערביי ישראל לאוכלוסייה היהודית בערים המעורבות, העלול לעודד את חזבאללה לקרוא לציבור הערבי בישראל לנקוט אלימות בזמן עימות צבאי, בעיקר בתרחיש של מלחמה רב-זירתית שתכלול גם ירי מרצועת עזה.

מבחינת ישראל, על אף שבעיתוי הנוכחי חזבאללה נראה מורתע, סיומו של המבצע בעזה מאפשר ואף מחייב את צה"ל לחזור ולעסוק באיום המרכזי הנשקף לו בחזית הצפון מצד חזבאללה והציר השיעי. צה"ל נדרש למוכנות ועירנות בזירה זו, ובתוך כך לקבוע מועד חדש לתרגיל הרב-זרועי הממושך ("מרכבות האש") שקיומו נדחה בשל האירועים בזירה הפלסטינית. בקצב האירועים המתרחשים בזירות העימות השונות של ישראל, לא ברור בשלב זה האם המסקנות שחיזבאללה ואיראן הסיקו מהמערכה הקצרה בין ישראל לחמאס יעודדו את הארגון הלבנוני לנסות ולאתגר את ישראל באמצעות מימוש איומי נסראללה לנקום את מותו של פעיל הארגון וכך להסתכן בעימות שעלול להסלים, כפי שהוכיחה ישראל בתגובה לירי הרקטות של חמאס לאזור ירושלים, או דווקא יחליש את נכונותו להסתכן בתגובה עוצמתית לתקרית מקומית.